

**O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY VA O'RTA MAXSUS TA'LIM
VAZIRLIGI
O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI SOG'LIQNI SAQLASH VAZIRLIGI
QORAQALPOG'ISTON TIBBIYOT INSTITUTI**

Ro'yxatga olindi

№ 23/11-8/1

2023 yil "31" VIII

“TASDIQLAYMAN”

Qoraqalpog'iston tibbiyot instituti rektori

O.A. Ataniyazova

2023 yil

**“GIGIENA. TIBBIY EKOLOGIYA” FANIDAN
MODUL DASTURI**

Bilim sohasi:	900000	- Sog'liqni saqlash va ijtimoiy ta'minot
Ta'lim sohasi:	910000	- Sog'liqni saqlash
Ta'lim yo'nalishi:	60910600	- Tibbiy-biologiya ishi

Fan/modul kodi	O'quv yili 2023-2024	Semestr 3	Kreditlar 4,0	
Fan/modul turi Majburiy	Ta'lim tili Qoraqalpoq/rus		Haftadagi dars soatlari 3	
Fanning nomi	Auditoriya mashg'ulotlari (soat)		Mustaqil ta'lim (soat)	Jami yuklama (soat)
Gigiena.Tiibiy ekologiya	60		60	120

2. O'quv modulining maqsad va vazifalari

2.1. Modulning maqsadi – talabalarda ekologo-gigienik fikrlash qobiliyatini shakllantirish, kasalliklarni jumladan ekologiyaga bog'liq kasalliklarni yuzaga kelishida atrof muhit omillaridan ijtimoiy-gigienik omillar va mahalliy tabiiy iqlim sharoitlarini, shuningdek ekologik omillarning ta'sirini inobatga olgan holda insonni yashash muhitidagi omillarni, ekologiyaga bog'liq kasalliklarning sabablari, diagnostikasi va profilaktikasi bo'yicha laborator instrumental tekshirish va baholash maqsadida foydalanishni o'rgatish hisoblanadi.

2.2. Modulning vazifalari:

Modul talabalarni nazariy bilimlar, amaliy ko'nikmalarga uslubiy yondashuv hamda ilmiy dunyoqarashini shakllantirish vazifalarini bajaradi:

- gigiena va tibbiy ekologiya modulining asoslari bilan tanishtirish;
- gigienaning har bir bo'limini asosiyxususiyatlari bilan tanishtirish;
- inson organizmi bilan atrof muhit o'rtasidagi bog'liqligining asoslari;
- gigienik reglamentlashtirish printsiplari;
- talabaning mantiqiy fikrlash qobiliyatini o'stirishga qaratilgan standartga mos amaliy ko'nikmalarni assistent-talaba, talaba-fantom uslubida avtomatizm darajasiga yetkazish;
- turli shakldagi patologiyalarning kelib chiqishida tashqi muhitdagi omillarning tutgan o'rni, atrof muhitni sog'lomlashtirish bo'yicha tadbirlar va kasalliklarning birlamchi, ikkilamchi profilaktikasi bilan tanishtirish;
- atrof muhit jumladan, ekologik omillarining holatini tekshirish, uni tahlil qilish va olingan natijalarni gigiena nuqtai-nazardan baholash (ovqatlanish gigienasi, davolash-

profilaktika muassasalari gigienasi, mehnat gigienasi, bolalar va o'smirlar gigienasi, radiatsion sohasida) ni o'rgatishdan iborat.

2.3. Modul bo'yicha talabalarning bilim, ko'nikma va malakalariga qo'yiladigan talablar:

3- semestr:

Talaba:

- atrof muhit bilan odam organizmi o'rtasidagi o'zaro bog'liqlikni, atrof muhit omillarining organizmga ta'sir etish xususiyatlarini, ijtimoiy- gigienik omillarni, inson salomatligi, tibbiy ekologiya, ekopatologiyalar va patologiyalarning eng muhim shakllarini yuzaga kelishidagi atrof muhit omillarining tutgan o'rni
- inson ekologiyasining tibbiyotga doir zamonaviy tomonlari, muammolari;
- eng ko'p tarqalgan kasallik shakllarining birlamchi, ikkilamchi va uchlamchi profilaktikasi asoslarini, hamda sog'lom turmush tarzining asoslari;
- odam organizmiga turli xildagi ijtimoiy-gigienik omillar (ovqatlanish, mehnat, turmush, o'qish va tarbiyalash sharoitlari, harbiy xizmat vazifasini o'tashdagi sharoitlar va b.q.) ta'sirining umumiy gigienik ta'riflari va sog'lomlashtirish tadbirlarining asoslari;
- davolash-profilaktika muassasalariga bo'lgan gigienik talablar to'g'risida tasavvurga ega bo'lishi;

Bular bilan bir qatorda talaba:

- gigiena va uning har bir bo'limining maqsadi va vazifalarini;
- atrof muhit va odam organizmining o'zaro bog'liqligining asoslarini;
- atrof muhitdagi eng muhim omillarni tekshirish, olingan natijalarni baholay olishi va atrof muhitni muvofiqlashtirish bo'yicha chora-tadbirlarni tavsiya qilish;
- turli xildagi kasalliklarning kelib chiqishidagi xavfli gigienik omillarni aniqlash va kasalliklarning birlamchi, ikkilamchi va uchlamchi profilaktikasi bo'yicha tavsiyalar berish;
- inson salomatligi uchun ekologik omillarning ta'siri xavfini baholay olish;
- bolalar va o'smirlarning jismoniy rivojlanish ko'rsatkichlarini baholay olish;
- davolash-profilaktika muassasalarida davolovchi-himoyalovchi, sanitar va epidemiyaga qarshi tartiblarni to'g'ri tashkil etishi, hamda tibbiy xodimlarning salomatligini saqlashni ta'minlaydigan mehnat sharoitlarini tashkil qilish xususiyatlarini bilishi va ulardan foydalana olishi;
- atrof muhit omillarini baholash bo'yicha eng muhim vizual, instrumental, hisoblash va laboratoriya tekshirishlarini bajarish;
- atrof muhit omillarining odam organizmiga ta'sirini baholash uchun ayrim fiziologik tekshirishlarni o'tkazish;
- atrof muhit omillarini gigienik nuqtai-nazardan baholash;
- kasalliklarning birlamchi va ikkilamchi profilaktikalarini amalga oshirish maqsadida yashash sharoitlarini sog'lomlashtirish bo'yicha tavsiyanomalar ishlab chiqish;
- aholi o'rtasida sog'lom turmush tarzini shakllantirish bo'yicha tashkiliy ishlarni o'tkaza olish amaliy ko'nikmalariga ega bo'lishi kera.

3. Asosiy nazariy qism

3.1. Moduldagi ma'ruza mashg'ulotlari mavzulari va mazmuni, tashkil etish bo'yicha umumiy ko'rsatma va tavsiyalar:

3-semestr:

1 - mavzu: Zamonaviy gigiena va inson ekologiyasi, ularning tibbiyotdagi o'rni.

Gigienik me'yorlashtirish va reglamentlashtirish haqida tushuncha.

Gigienaning predmeti va vazifalari. Ekologiya va tibbiy ekologiya haqida tushuncha. Tibbiy ta'lim tizimida gigiena va tibbiy ekologiya modulining o'rni. "Aholi salomatligi" tushunchasi, aholi salomatligi ko'rsatkichlarining yashash va turmush sharoitlariga bog'liqligi. Atrof muhit tashqi omillar haqida tushuncha. Gigienada qo'llanadigan tekshirish usullari. Gigienik me'yorlashtirish va reglamentlashtirishning asoslari. Tibbiy biologiya ishi sohasidagi vrach faoliyatida gigienaning ahamiyati.

2 - mavzu: Davolash-profilaktika muassasalari gigienasining umumiy asoslari.

Kasalxona ichi infeksiyalari va ularni oldini olish tadbirlari.

DPMlar qurilishining gigienik asoslari. O'zRda DPMning moddiy- texnik bazasining holati va uni yaxshilash bo'yicha bugungi kundagi vazifalar. DPMlar qurilishining zamonaviy muammolari. Davolovchi-himoyalovchi tartib haqida tushuncha, uning kasalxonalarni obodonlashtirilganligi bilan bog'liqligi. O'zRda DPMni rejalashtirish va loyixalashtirish reglamentlari va gigienik asoslari. DPMlarni rejalashtirishga bo'lgan umumiy gigienik talablar. DPMlarni kommunal nuqtai-nazardan jihozlanishi (suv ta'minoti, kanalizatsiya, yoritilishi, shamollatilishi, chiqindilardan tozalash).

Kasalxona ichi infeksiyasi haqida tushuncha va uni oldini olish choralari. Jarrohlik, yuqumli kasalliklar va tug'ruqxona bo'limlariga bo'lgan asosiy gigienik talablar. DPM laboratoriyalariga bo'lgan asosiy gigienik talablar. Tabiiy va texnogen halokatlar, oqibatlar haqida tushuncha. Ularni atrof muhit va inson salomatligiga ta'sir etish mumkinligi. Tabiiy va texnogen halokatlarni bartaraf etishda UASHning o'rni.

DPM larida ionlantiruvchi nurlanish manbalaridan foydalanishning gigienik jihatlarini. DPMda ionlantiruvchi nurlanish manbalaridan foydalanish: ionlantiruvchi nurlanishlarga qisqacha fizikaviy ta'rif, ularning biologik ta'siri; DPMlarda foydalaniladigan ionlantiruvchi nurlanish manbalarining turlari. Tashqi va ichki nurlanish tushunchasi; ionlantiruvchi nurlanish manbalaridan foydalanilganda xodimlar va patsientlarni nurlanishdan himoya qilishga doir tadbirlar. Ionlantiruvchi nurlanish manbalarining doza va aktivligining o'lchov birliklari. Sanitar- dozimetrik nazorat haqida tushuncha.

3 - mavzu: Ovqatlanish va salomatlik.

Ovqatlanishning salomatlik omili ekanligi. Ovqatlanishning ijtimoiy-gigienik muammo ekanligi. Aholi salomatligi uchun ovqatlanishning ahamiyati. Oqilona ovqatlanish tushunchasi va unga bo'lgan gigienik talablar, ovqatlanishning fiziologik me'yorlari. Asosiy oziq moddalarning manbalari va iste'molning gigienik me'yorlari. Alimentar kasalliklar haqida tushuncha, ularning tasnifi. Aholi ovqatlanishida ekologik muammolar. Ovqatdan zaharlanishlar va ularning tasnifi. Ovqatdan zaharlanishning muhim shakllarini kelib chiqishini oldini olish. Bemorlarni parhez ovqatlantirishning gigienik asoslari.

4 - mavzu: Havo muhiti va quyosh radiatsiyasining gigienik tavsifi va ekologik ahamiyati. Mehnat gigienasining umumiy asoslari, mehnatni muhofaza qilish.

Ishlab chiqarish muhitidagi ruhiy-fizilogik va fizik omillarga umumiy ta'rif. Ayrim mutaxassislikdagi shifokorlarining mehnat gigienasi.

Havo muhitiga gigienik ta'rif. Quyosh radiatsiyasining gigienik ahamiyati. Havo muhitining fizikaviy xossalari (harorat, namlik, havo harakatining tezligi va yo'nalishi, uning atmosfera bosimi va elektr holati)ni biologik va umumsanitar ahamiyati, organizmga nomuvofiq ta'sir etish ehtimoli, oldini olish tadbirlari. Havo muhitining kimyoviy tarkibi, tabiiy kimyoviy tarkibidagi ayrim qismlarining fiziologik va sanitar ahamiyati. Havo muhitining biologik xossalari va aerogen infektsiyalar haqida tushuncha. Havo muhitini ifloslanishining ekologik ahamiyati.

Quyosh radiatsiyasi haqida tushuncha va uning tarkibidagi infraqizil, ul'trabinafsha, ko'rinuvchi nurlarining gigienik ahamiyati. Kasalxona ichi infektsiyalarini kelib chiqishida havo muhitining bakteriologik ifloslanganligining ahamiyati. Quyosh radiatsiyasining optik qismiga gigienik ta'rif. Iqlim va ob-havoning gigienik ahamiyati. Texnik taraqqiyotning mehnat sharoitlari o'zgarishidagi gigienik ahamiyati. Mehnat gigienasi tushunchasi, mehnat gigienasi sohasidagi zamonaviy muammolar. Ishlab chiqarishga oid zararlar haqida tushuncha, ularning tasniflari. Kasb kasalliklari, O'zR uchun bu muammoning dolzarbligi. Sanoat korxonalari ishchi va xizmatchilariga tibbiy xizmat ko'rsatishni tashkil yetishning asoslari. Ruhiy fiziologik omillarga gigienik ta'rif, ularning ishchilar organizmiga zararli ta'sirini oldini olish tadbirlari.

Ishlab chiqarish muhitidagi fizikaviy omillarga umumiy ta'rif: nomuvofiq mikroiklim, shovqin, tebranish (fizikaviy ta'rif, ishchilar organizmiga zararli ta'siri, zararli ta'sirini oldini olish tadbirlari). Sanoat changlari, changlarning tasniflari, changga doir patologiyalar haqida tushuncha va ularni oldini olish tadbirlari. Ishlab chiqarish muhitidagi biologik omillarning gigienik ahamiyati, kasbga oid infektsiyalar haqida tushuncha, ularni oldini olish tadbirlari.

Ayrim mutaxassislikdagi tibbiyot xodimlarining mehnat gigienasiga umumiy ta'rif. Shifokorlar mehnat gigienasi sohasidagi zamonaviy muammolar. Mehnatning gigienik sharoitlarini o'zgarishida texnika taraqqiyotining ahamiyati haqida tushuncha. Ayrim mutaxassislikdagi shifokorlarning mehnat sharoiti. Tibbiyot xodimlarining mehnat sharoitlaridagi zararlar tasnifi. Shifokorlarni kasbga oid kasalliklariga ta'rif. Tibbiyot xodimlarini boshlang'ich va davriy tibbiy ko'rikni tashkil qilish va o'tkazish usullari bilan tanishtirish.

5 – mavzu: Suv salomatlik omili

Suvning fiziologik, gigienik va epidemiologik ahamiyati. O'zRsi aholisini suv bilan ta'minlashdagi eng muhim muammolar, mahalliy va markazlashgan suv ta'minoti haqida tushuncha. Respublika hududidagi suv manbalariga gigienik ta'riflar. Suv ta'minoti manbalariga bo'lgan umumiy gigienik talablar. Suv manbalarining sanitar himoya mintaqalarini tashkil qilish. Sanitar himoya zonasi (SHZ) haqida tushuncha. O'zRda suv iste'moli me'yorlari. 951-2000 Davlat Standarti haqida tushuncha. SanQ va M- 950-2011 ga muvofiq ichimlik suvining sifatiga bo'lgan talablar. Ichimlik suvining sifatini yaxshilash usullariga umumiy ta'rif. Ichimlik suvining sifatini yaxshilashdagi zamonaviy usullar haqida tushuncha, suvni tiniqlashtirish va zararsizlantirish (usullari, vositalari, ishlov berish tartibi va uning gigienik nazorati).

6 – mavzu: Tuproq gigienasi. Inson ekologiyasining zamonaviy muammolari. Ishlab chiqarish muhitidagi kimyoviy omillar haqida tushuncha, ularning gigienik ahamiyati. O'zbekiston Respublikasi sharoitida qishloq xo'jaligidagi mehnatning zamonaviy muammolari, o'ziga xos xususiyatlari.

Tuproqning atrof muhit omili ekanligi, uning gigienik ta'rifi. Tuproqning ifloslanishi va o'z-o'zidan tozalanishi, tuproqning bakterial va gel'mintlar bilan ifloslanishining ahamiyati. Tuproqning biogeokimyoviy ahamiyati, biogeokimyoviy hududlar va viloyatlar haqida tushuncha, O'zR hududi biogeokimyoviy foni va asosiy endemik kasalliklar (endemik bo'qoq va yodga doir tanqislikning umumiy muammolari, karies, flyuoroz), bu kasalliklarni oldini olish tadbirlari. Tuproq hosil kiluvchi omillar, tuproq turlari, tuproqning fizik-mexanik xossalarining ahamiyati.

Inson ekologiyasi haqida tushuncha. Insonlarning hozirgi zamondagi yashash muhitini shakllanishi uchun ilmiy-texnika taraqqiyoti va ijtimoiy- iqtisodiy sharoitlarning ahamiyati. Atrof muhitning ifloslanishi ilmiy- texnika taraqqiyotining asosiy negativ oqibati ekanligi. Ifloslanish turlari va ularning shahar hamda qishloq aholi yashash joylaridagi asosiy manbalari. Zararli omillarning biosferada bo'lishi va oqibatining umumiy qonuniyatlari, biologik zanjirlar haqida tushuncha. Zamonaviy inson ekologiyasi. Ekologik vaziyatlar, ekologik ofatli mintaqalarga umumiy ta'rif va O'zR hududidagi ekologik tanglik. Atrof muhitni muhofaza qilishga doir tadbirlar. Zamonaviy shaharlarda gigienik va ekologik muammolar. Ishlab chiqarish muhitidagi kimyoviy omillar haqida tushuncha, ularning gigienik ahamiyati: organizmga kirish yo'llari, mumkin bo'lgan ta'sir yetish tabiati, ularning zahariligi bo'yicha tasnifi. O'tkir va surunkali kasbiy zaharlanishlar haqida tushuncha, ularni oldini olish tadbirlari. Ishlab chiqarishga doir zararli omillarning maxsus ta'siri: allergen, kantserogen, mutagen, teratogen, embriotoksik; oldini olish tadbirlari. Zararli kasblarda ishlovchi ishchilarga davolovchi-profilaktik ovqatlar berish va ularga gigienik ta'rif.

O'zbekiston Respublikasi sharoitida qishloq xo'jaligidagi mehnatning zamonaviy muammolari, o'ziga xos xususiyatlari, qishloq xo'jaligidagi ishchi va xizmatchilar organizmiga ta'sir ko'rsatuvchi nomuvofiq omillarga umumiy ta'rif, ishchilarni sog'lomlashtirishga doir tadbirlar. Mineral o'g'itlarni qo'llash gigienasi. Pestitsidlar haqida tushuncha, ularning tasniflari. Ularni qo'llaganda nomuvofiq ta'sir yetish yehimoli, oldini olish tadbirlari.

7- mavzu: Bolalar va o'smirlar gigienasining umumiy asoslari

Bolalar va o'smirlar gigienasi. O'zbekiston aholisi bolalar kontingentining salomatlik ko'rsatkichlari. Aholi turmush sharoitining bolalarning salomatlik holatini belgilovchi muhim omil ekanligi. Bolalarning jismoniy rivojlanishi, ularni tarbiyalash va o'qitish sharoitlarini muvofiqlashtirish bo'yicha tadbirlar ishlab chiqishning asosi ekanligi. Akseleratsiya, uning gigienik ahamiyati, maktabga yetuklik tushunchasi. Bolalar va o'smirlarga tibbiy xizmat ko'rsatishning gigienik asoslari. Bolalar muassasalarini qurish va jihozlashga bo'lgan gigienik talablar.

3.2. Moduldagi amaliy (seminar) mashg'ulotlarini tashkil etish bo'yicha umumiy ko'rsatma va tavsiyalar:

3.2.1. Amaliy mashg'ulotlarning mavzular ro'yxati:

3-semestr

1-mavzu. Ovqatlanishning adekvatligini tekshirish va baholash

2-mavzu: Bemorlarning ovqatlanishini tashkil qilish va uning gigienik nazorati

3-mavzu: Organizmning vitaminlar bilan ta'minlanganligini o'rganish va baholash

4-mavzu: Ovqat mahsulotlarining sifatini gigienik baholash

5-mavzu: Ovqatdan zaharlanishlar va ularni oldini olish choralari (Seminar) 6-mavzu: Loyiha materiallari bo'yicha davolash-profilaktika muassasalarini gigienik baholash. (Loyiha ustida ishlash)

6-mavzu: Loyiha materiallari bo'yicha davolash-profilaktika muassasalarini gigienik baholash. (Loyiha ustida ishlash)

7-mavzu: DPM xonalari mikroiklimining gigienik ahamiyati

8-mavzu: DPM xonalari havosining antropogen ifloslanishi haqida tushuncha

9-mavzu: DPM xonalari yoritilganligining ahamiyati

10-mavzu: Infraqizil va ul'trabinafsha radiatsiyaning jadalligini tekshirish usullari

11-mavzu: DPMda ratsional suv ta'minotining ahamiyati. Ichimlik suvining sifatini yaxshilashning zamonaviy usullari haqida tushuncha

12-mavzu: DPMlarda INMlardan foydalanilganda dozimetrik va radiometrik nazorat o'tkazishning asoslari. Himoya printsiplari.

13-mavzu: Bolalar va o'smirlarning jismoniy rivojlanishini tekshirish usullari. Maktabda o'qitish va tarbiyalash sharoitlarini optimallashtirish asoslari

14-mavzu: Korxonalarda shovqin va tebranishli vaziyatlarni tekshirish va baholash. Changga oid patologiyalar haqida tushuncha

15-mavzu: Kimyoviy omillarni umumzaxarli va maxsus ta'siri haqida tushuncha. Favqulotda vaziyatlar va halokatlarda UASh ishining gigienik jihatlari

3.2.2. Amaliy (seminar) mashg'ulotlarini tashkil etish bo'yicha umumiy ko'rsatma va tavsiyalar:

Amaliy mashg'ulotlar mul'timediya qurilmalari bilan jihozlangan auditoriyada bir akademik guruhga bir o'qituvchi tomonidan o'tkaziladi.

Amaliy mashg'ulotlarni o'tkazishda quyidagi didaktik tamoyillarga amal qilinadi:

-Amaliy mashg'ulotlarni maqsadini aniq belgilab olish;

-O'qituvchining innovatsion pedagogik faoliyati bo'yicha bilimlarni chuqurlashtirish imkoniyatlariga talabalarda qiziqish uyg'otish;

-Talabada natijani mustaqil ravishda qo'lgakiritish imkoniyatini ta'minlash;

-Talabani nazariy-metodik jihatdan tayyorlash

3.2.3. Modulni o'qitish davomida egallanadigan amaliy ko'nikmalar va kompetentsiyalar

Modul davomida talabalar aholi salomatligi ko'rsatkichlari haqida tushuncha. Gigiena bo'limlari va bu bo'limlarning vazifalari. Bo'limlarga xos bo'lgan vazifalari bilan tanishish, tekshirish ob'ektlari haqida umumiy tushunchaga ega bo'lish, gigienada qo'llaniladigan profilaktik chora tadbirlarni o'zlashtirish ko'nikmalariga ega bo'lishi kerak.

Modul davomida egalanadigan amaliy ko'nikmalar ro'yxati:

1. Ovqatlanishning adekvatligini tekshirish va baholash
2. Organizmning vitaminlar bilan ta'minlanganligini o'rganish va baholash
3. Ovqat mahsulotlarining sifatini gigienik baholash
4. DPM xonalari mikroiklimining gigienik ahamiyati
5. DPM xonalari havosining antropogen ifloslanishi haqida tushuncha
6. DPM xonalari yoritilganligining ahamiyati
7. Infraqizil va ul'trabinafsha radiatsiyaning jadalligini tekshirish usullari
8. DPMda ratsional suv ta'minotining ahamiyati. Ichimlik suvining sifatini yaxshilashning zamonaviy usullari haqida tushuncha
9. DPMlarda INMlardan foydalanilganda dozimetrik va radiometrik nazorat o'tkazishning asoslari. Himoya printsiplari
10. Bolalar va o'smirlarning jismoniy rivojlanishini tekshirish usullari
11. Korxonalarda shovqin va tebranishli vaziyatlarni tekshirish va baholash
12. Changga oid patologiyalar haqida tushuncha
13. Kimyoviy omillarni umumzaxarli va maxsus ta'siri haqida tushuncha
14. Favqulotda vaziyatlar va halokatlarda UASH ishining gigienik jihatlarini

Talabalar aholining sanitariya epidemiologik osoyishtaligi agentligi sanitariya-gigiena bo'limi faoliyati haqida gigienaga oid qonuniy xujjatlar, SanQ va Mlarga asosan ish joyida turli gigienik tekshirishlar o'tkazish va me'yorlarga solishtirish, joriy sanitariya nazorati va dalolatnoma to'ldirish qoidalari haqidagi bilimlarni, boshqa fundamental va klinik fanlarni o'rganishda, shuningdek kelgusida olingan bilimlarni shifokorlik kasbiy faoliyatida qo'llay olish;

Insonparvarlik va rahmdillikning an'anaviy tamoyillariga tayangan holda o'rganilayotgan – aholi salomatligini mutsahkamlash yo'lida profilaktik chora-tadbirlarni, sanitariya oqartiruv ishlarini olib borish, laboratoriya tekshirishlar uchun tuproqdan namuna olish usuli, suvni tiniqligini baholash, toza ichimlik suvini inson salomatligini saqlash va mustahkamlashda o'rni, suv orqali yuquvchi kasalliklar profilaktikasi bo'yicha tibbiy oliy ta'lim muassasasi sektsion zallarida yuqori odob-ahloq hulq me'yorlariga ega bo'lish kompetentsiyalarini egallashi kerak.

Modul davomida egallanadigan kompetentsiyalar (nomi, kodi) ro'yxati:

1. UK 1¹. Abstrakt fikr yuritish, xodisalarni tahlil va sintez qilish qobiliyatiga ega bo'lish;
2. UK 2. Dunyoqarashni shakllantirish uchun falsafiy bilimlarning asoslaridan foydalanish qobiliyati;
3. UK 3. Nostandart vaziyatlarda harakat qilish qobiliyati, qabul qilingan qarorlar uchun ijtimoiy va ahloqiy javobgarlikni olishga tayyorlik;
4. UK 4. O'z-o'zini rivojlantirishga, anglashga, o'qishga, ijodiy salohiyatdan foydalanishga tayyorlik;
5. UK 5. Favqulotdagi vaziyatlarda birinchi tibbiy yordam texnikasini, himoya usullarini qo'llashga tayyorlik;

6. UK 6. Favqulodda vaziyatlarda birinchi tibbiy yordam texnikasini, himoya usullarini qo'llashga tayyorlik;
7. UKK 1². Kasbiy faoliyatning standart vazifalarini axborot, bibliografik manbalar, biotibbiyot terminologiyasi, axborot- kommunikatsiya texnologiyalari va axborot xavfsizligining asosiy talablarini hisobga olgan holda hal qilishga tayyorlik;
8. UKK 2. Professional faoliyatdagi muammolarni hal qilish uchun og'zaki va yozma ravishda rus va xorijiy tillarda muloqot qilishga tayyorlik;
9. UKK 3. Tibbiy xujjatlarni yuritishga tayyorgalik;
10. UKK 4. Kasbiy muammolarni hal qilishda dori vositalarini va ularning kombinatsiyalarini tibbiy maqsadlarda ishlatishga tayyorlik;
11. UKK 5. Bemorlarga birlamchi tibbiy yordam ko'rsatishni tashkil yetish va dastlabki tibbiy sanitar yordam ko'rsatishni ta'minlashga tayyorlik;
12. UKK 6. Tibbiy yordam ko'rsatishda ko'zda tutilgan tibbiy asboblardan foydalanishga tayyorlik.

4. Mustaqil ta'lim va mustaqil ishlar, tashkil etish bo'yicha ko'rsatma va tavsiyalar

4.1. Tavsiya etilayotgan mustaqil ishlarning mavzular ro'yxati:

3-semestr:

1. Gigienaning rivojlanish tarixi
2. Shaxsiy ovqatlanishning adekvatligini o'rganish va baholash
3. Bemorlarning ovqatlanishini tashkil qilish va sifatini nazorat qilish
4. Ovqatdan zaharlanishlar va ularning profilaktikasi
5. Loyiha materiallari bo'yicha davolash-profilaktika muassasalarini baholash
6. Kasalxona ichi infeksiyalarini kelib chiqishi uchun havoning bakterial ifloslanganligini ahamiyati
7. Ichimlik suvi sifatini yaxshilashning asosiy usullar
8. Sanitar-dozimetrik nazorat haqida tushuncha
9. O'quvchilarni gigienik tarbiyalash
10. Ruhiy fiziologik omillarga gigienik ta'rif, organizmga ularning zararli ta'sirini oldini olish tadbirlari.
11. Bolalar muassasalarini loyihalashtirish, qurish va uskunalashga bo'lgan gigienik talablar.
12. Tuproq paydo qiluvchi faktorlar.
13. Shahar muhitiga gigienik tarif.

4.2. Tavsiya etilayotgan mustaqil ishlarning shakllari:

- Gigiena. Tibbiy ekologiya moduli bo'yicha tavsiya etilayotgan mustaqil ishlar;
- modul tizimida turli xil keys,
- vaziyatli masala;
- krossvordlar shaklida amalga oshiriladi.

4.3. Mustaqil ta'lim va mustaqil ishlarni tashkil etish bo'yicha ko'rsatma va tavsiyalar:

Gigiena. Tibbiy ekologiya moduli bo'yicha mustaqil ish auditoriya va auditoriyadan tashqari o'tkaziladi.

Talaba mustaqil ishini tashkil etishda quyidagi shakllardan foydalaniladi:

- ayrim nazariy mavzularni o'quv adabiyotlari yordamida mustaqil o'zlashtirish;
- auditoriya mashg'ulotlaridan tashqari laboratoriyada amaliy ko'nikmalarni pedagog nazoratida son va sifat jixatdan bajarish va amaliy ko'nikmalarni o'zlashtirish daftarlari aks ettirish;
- aholi orasida sanitar oqartuv ishlarini suhbat va ma'ruzalarni o'tkazish;
- ayrim nazariy mavzularni o'quv adabiyotlari yordamida mustaqil o'zlashtirish;
- berilgan mavzu bo'yicha axborot (referat) tayarlash;
- modulning bo'limlari yoki mavzulari ustida maxsus yoki ilmiy adabiyotlar (monografiyalar, maqolalar) bo'yicha ishlash va ma'ruzalar qilish;
- vaziyatli va klinik muammolarga yo'naltirilgan vaziyatli masalalar yechish;
- CASE (real klinik vaziyatlar va klinik vaziyatli masalalar asosida sase- study) yechish.
- modellar yasash, krossvordlar tuzish, organayzerlar tuzish va h.k.

Gigiena. Tibbiy ekologiya moduli bo'yicha kurs ishi rejada ko'zda tutilmagan.

Modul bo'yicha talabalar bilimni nazorat qilish turlari va baholash mezonlari

Gigiena. Tibbiy ekologiya moduli bo'yicha baholash mezonlari haqidagi ma'lumot modul bo'yicha birinchi mashg'ulotda talabalarga e'lon qilinadi.

Talabalarining modul bo'yicha o'zlashtirish darajasining Davlat ta'lim standartlariga muvofiqligini ta'minlash uchun quyidagi nazorat turlari o'tkaziladi:

- joriy nazorat (JN);
- sinov (YaN);

Modul bo'yicha talabaning semestr (o'quv yili) davomidagi o'zlashtirish ko'rsatkichi 100 ballik tizimda baholanadi va baholash turlari bo'yicha quyidagicha taqsimlanadi:

Modulga ajratilgan 4,0 kreditni talaba joriy nazorat davomida yig'adi.

JORIY NAZORAT (JN)

JNda talabaning modul mavzulari bo'yicha bilim, amaliy ko'nikma va kompetentsiyalarni egallash darajasini aniqlash va baholab borish ko'zda tutiladi. Gigiena. Tibbiy ekologiya moduli bo'yicha JN og'zaki, o'rgatuvchi- nazorat testlari, tarqatma materiallari bilan ishlash, vaziyatli masalalar, mulyaj va fantomlarda ishlash ma'lumotlarini o'rganish, uyga berilgan vazifalarni tekshirish va shu kabi boshqa shakllarda o'tkazilishi mumkin.

Baholashda talabaning bilim darajasi, amaliy mashg'ulot materiallarini o'zlashtirishi, nazariy material muhokamasida va ta'limning interaktiv usullarida ishtirokining faollik darajasi, shuningdek, amaliy bilim va ko'nikmalarni o'zlashtirish darajasi, kompetentsiyalarni egallash (ya'ni nazariy, analitik va amaliy yondoshuvlar) hisobga olinadi.

Har bir mashg'ulotda barcha talabalar baholanishi shart. Joriy nazoratda talabalar bilimi ta'lim modeliga asoslangan xolda quyidagi bosqichlarda amalga oshiriladi: nazariy va amaliy qism (50:50).

Joriy nazorat uchun ajratilgan 4,0 kredit semestrlar bo'yicha quyidagicha taqsimlanadi:

3-semestr – 4,0 kredit

Joriy nazorat – 4,0 kredit;

Sinov - 0 (o'tilishi majburiy)

Talaba 3 semestrda belgilangan kreditlarni to'plagandan keyin semestr yakunida sinovli vazifani topshiradi va o'tish (saralash) balidan o'tsagina keyingi semestrga o'tadi. Talaba belgilangan kreditlarni to'plagandan keyin semestr yakunida Sinov (YaN)ga kiritiladi. Joriy nazoratda saralash (o'tish) ballidan kam ball to'plagan va uzrli sabablarga ko'ra nazoratlarda qatnasha olmagan talabaga qayta topshirish uchun, navbatdagi shu nazorat turigacha, so'nggi joriy nazorat uchun sinov (YaN)gacha bo'lgan muddat beriladi.

5. Asosiy va qo'shimcha adabiyotlar hamda axborot manbaalari

5.1. Asosiy adabiyotlar:

1. Salomova F.I., Iskandarova Sh.T., Abdukadirova L.K., Sadullaeva X.A., Sharipova S.A., Axmadaliyeva N.O., Xasanova M.I. "Gigiyena. Tibbiy ekologiya". Дарслик. Тошкент. "O'ZKITOBSAVDO", 2020.
2. Ponomareva L.A., Kazakov E.K., Abduqodirova L.K., Tuhtarov B.E., Dravskix I.K., Sharipova S.A., Sadullayeva X.A. Umumiy gigiyena bilan ekologiya. Amaliy mashg'ulotlar uchun o'quv qo'llanma. - Тошкент. Tafakkur-bostoni. - 2011.

5.2. Qo'shimcha adabiyotlar:

1. Duschanov B.A., Iskandarova Sh.T. Umumiy gigiyena. Darslik. – Toshkent. Kitob-jurnal. 2008 y.
2. Dade W. Moeller. Environmental health. Third Edition Har
3. Duschanov B., Yusupova O., Nuraliyeva S., Aminov U. "Radiatsion va harbiy gigiyena". Darslik. – Toshkent., Yangi asr avlodi. - 2008.
4. Ponomareva L.A., Inogamova V.V., Salomova F.I. "Radiatsion gigiena" o'quv qo'llanma. Toshkent. "O'ZKITOBSAVDO", 2020.
5. Aholining sanitariya-epidemiologik osoyishtaligi to'g'risida Qonuni, T. 2015 y.
6. Мельниченко П.И., Архангельский В.И., Козлова Т.А. ва б. "Гигиена сосновыми экологии человека", Учебник. Москва. ГЭОТАР –Медиа. 2010 г.
7. Румянцев Г.И., Прохоров Н.И., Новиков С.М. ва б. "Гигиена" Учебник для вузов, Москва. ГЭОТАР-Медиа. 2009 г.
8. Большаков А.М. "Общая гигиена" Москва. ГЭОТАР-Медиа. 2009 г.
9. Кича Д. И., Дрожжина Н. А., Фомина А. В. "Общая гигиена руководство лабораторным занятиям". Москва. ГЭОТАР-Медиа, 2010.
10. Iskandarova G.T., Iskandarov T.I., Romanova L.X. «Yangi mahalliy pestitsidlarining gigiena va toksikologiyasi». O'quv-uslubiy qo'llanma. Toshkent- 2016 y.
11. O'zR SSV., O'zR SanQ va M – 2015 – 2020 yillar

12. Issues in environment, health, and pollution, USA 2011.
13. Basic Principles in Occupational Hygiene October, 2010.
14. Selected topics on hygiene and human ecology Edited by Emilia Kolarzyk, 2002.
15. H. L. M. Lelieveld, M. A. Mostert and J. Holah. Hand book of hygiene control in the food industry Edited. 2005.
16. Water analysis hand book 4th Edition Revision 3, 2005.
17. Radiation Protection and Safety of Radiation Sources: International Basic Safety Standards INTERNATIONAL ATOMIC ENERGY AGENCY VIENNA, 2014.

**Qoraqalpog'iston tibbiyot instituti tomanidan ishlab chiqilgan va tasdiqlangan.
Instituti kengashining 20__yil "____" _____dagi"____"-sonli bayonnomasi.
Fan/modul uchun ma'sullar:**

Ataxanova D.O - Qoraqalpog'iston tibbiyot instituti, "Umumiy gigiyena"
kafedrası mudiri, PhD;

Tursinbaev A.A - Qoraqalpog'iston tibbiyot instituti, "Umumiy gigiyena"
kafedrası assistenti.

Taqrizchilar:

Madreymov A - Qoraqalpog'iston tibbiyot institut "Yuqumli kasalliklar va
epidemiologiya" kafedrası professori, t.f.d.;

Janibekov J.J - Qoraqalpog'iston Respublikasi bolalar yuqumli kasalliklar
shifoxonasi bosh shifokori, t.f.n.